

SAMTID OCH KONSTFORSKNING - av Lars Vilks

Vad är konstforskning?

Alltsedan ”konsthistoria” blev otillräckligt som beteckning för ett forskningsområde, har detta område varit instabilt. Det var en högst rimlig iakttagelse att ”konsthistoria” varken kunde möta ett mera allmänt behov av forskning kring visuell kultur eller ens kunde försvara en prioriterad historik av vissa objekt och företeelser.

Bildvetenskap och visuell kultur

Det kunde verka betydligt bättre att fånga in det visuella på ett mera generellt sätt. Den helt övervägande delen av visuella företeelser tillhör inte konsten. Man kommer dock inte förbi problemet så enkelt. Om det finns visuella fenomen som är konst och andra som inte är det, hur skall skillnaden definieras? Ett sätt är naturligtvis att strunta i skillnaden och låta de visuella fenomenen demokratiseras så att alla kan behandlas lika, alltså vare sig de är konst eller ej. Om det kan kallas för strategi eller pragmatism, så är det väl på det sättet som konstforskningen hanterat det problemet. Det ligger emellertid åtskilliga hundar begravda i efterdyningarna av ett sådan handlingsplan.

Aspekten

Om man skall närma sig det visuella kan man fråga sig på vilket sätt. Här tillhandahöll den gamla konsthistorien ett svar: den estetiska aspekten. Det är väl här det börjar bli riktigt besvärligt. Den estetiska aspekten är svår att bestämma. Och den ändlösa och komplexa historia som knyts till det estetiska är knappast något som får plats i konstforskningen. Återstår därför att ta det pragmatiskt, vilket innebär något i stil med att uppmärksamma det visuella som form, bildspråk, tänkbara betydelser. Här finns då plats för en ständig påbyggnad av metoder: de gamla som stilanalys och ikonografi och de många tillskotten: sociologi, perceptionspsykologi, psykoanalys, genusforskning etc. En inte särskilt sensationell slutsats är att konstvetenskapen *ersätter teori med metod*.

Kanon

Ämnets väldiga dimensioner (från planering av storstäder till design på knappnålar, alla delar av den gängse konsthistorien kompletterat med alla andra existerande visuella fenomen) kan endast få en hjälplig sammanhållning genom att den traditionella kanon förblir rimligt stabil: **Den konsthistoriska kanon** är i stort sett oförändrad genom ämnets utveckling. Där existerar inget alternativ, däremot är det möjligt att behandla området med ständigt nya metoder som lånas in från andra ämnen.

Identitet

Konstvetenskapens identitet har tre påträngande kandidater att handskas med. Först den egentliga konsthistorien som bygger på att det är möjligt att ställa upp en kanon av visuella uttryck och objekt från urtid till nutid. Detta är naturligtvis inte längre en riktigt försvarbar möjlighet men den konsthistoriska kanon har funnits i något mer än 150 år och motiverar sig själv genom att upprepas och nytryckas. Den andra är alla övriga visuella fenomen som inte direkt kan ta plats i kanon. Det är möjligt att ett hinder är att alla dessa visuella kandidater inte kan passera den värdenorm som är en grund i kanon, men det vägande skälet torde vara utrymmesskäl. Den tredje är den samtida bildkonsten vars inriktning och förändring stämmer allt sämre samman med traditionell uppfattning om bildkonst. ”Bildkonst” behöver inte längre

handla om bild eller något annat som har en dominerande visuell inriktning.
Konstvetenskapens identitet har alltså dessa:

Traditionell konsthistoria

(oklar estetisk aspekt)

Visuell kultur (Bild- och formvetenskap)

(oklar aspekt)

Vetenskap om "konst" (i enlighet med vad konstvärlden utnämner som konst)

(där det handlar om "konst i allmänhet" snarare än bildkonst)

En teori om allting

Man kan utgå ifrån att konstvetenskapens önskar bibehålla samtliga dessa tre områden. För detta skulle man behöva en övergripande teori. **Traditionell konsthistoria** har en teoretiskt bas, alltså det estetiska, men den är inte längre användbar (om den någonsin varit det). För att förenkla en mycket komplicerad diskussion kan man tala om ett "konstestetiskt" (ett estetiskt med ett obestämt med nödvändigt andligt värde) och ett "allmänestetiskt" (ungefär dekorativt). Traditionell konsthistoria är uppbyggt av "det konstestetiska", en allt mer innehållslös synpunkt. Det "allmänestetiska" förutsätter som kontrast det "konstestetiska" och det har inte utvecklat någon generell teori angående dess karaktär och kvalitet. **Vetenskap om "konst"** betyder att konstvetenskapen ägnar sig åt det som konstvärlden ägnar sig åt. Detta innebär att man anammar den institutionella konstteorin. En sådan fungerar på en praktisk nivå i konstlivet men problemen hopas när den skall sättas i funktion i ett vetenskapligt sammanhang. Konsthistorien som vi känner den kommer tex. att gå förlorad. Men det är förmodligen möjligt att ge ämnet **Visuell kultur** någon form av identitet.

Konstvetenskap som Vetenskap om Visuell Kultur

Att studera bilden och formernas verkan och påverkan skulle vara grunden för en sådan inriktning. Med andra ord skulle man kunna kalla ämnet för tex. "Visualitetens semiotik". Det låter inte särskilt märkvärdigt eftersom en sådan inriktning funnits länge. Problemet är att skilja av två särskilda störningsmoment, nämligen de två tidigare nämnda, konsthistorien och "konsten". Dessa två områden delar det att de äger ett särskilt värde som genomsyrar hela verksamheten. Konst, var sig den är ny eller gammal, betraktas som ett genuint uttryck för mänsklig kultur på ett helt annat sätt än visuell kultur i allmänhet. Picasso och Cindy Sherman är inte detsamma som reklam eller design. Skillnaden ligger inte i bild eller bildspråk. Det kan visserligen finnas argument för att bildspråket är annorlunda, men det är inte nödvändigt. Samma bild kan användas som konstbild och som reklambild. Skillnaden finns i kontexten och det är med den de stora problemen visar sig.

Problemet med kontexten

I samtidskonsten hanteras två slags kontexter. En kontext är det innehåll som objektet, visualiteten, installationen etc. har eller får med sig. Det är ibland möjligt att se en sådan kontext rimligt förankrad i det som "presenteras" (observera dock att det aldrig full ut kan avgöras vad som är konstverk resp. kontext). Men det kan tilläggas genom text, eller att konstnären berättar om det, eller att någon skribent åstadkommer det. Om det produceras flera kontexter till ett bestämt konstverk kommer konstvärlden i praktiken att bestämma sig för någon.

Den andra kontexten är inte tillgänglig eller ens särskilt intressant i det praktiska konstlivet. Det rör sig om det faktum att något förs fram som Konst, alltså att det som görs inom den institutionen äger särskilda och självklara ambitioner, förutsätter att det framlagda skall behandlas på ett visst sätt. Kort och gott: Konstkontexten tillhandahåller att det rör sig om något som är värdefullt och som fordrar ett annat beteende än tex. reklam eller idrott (men som den delar med vetenskap och religion), ett forum för existentiella frågor. Detta värdefulla handlar alltså om att konsten för med sig ett innehåll/uttryck av samma dignitet som den vetenskap som undersöker den. Och eftersom man räknar med att ingen vetenskaplighet kan ersätta originalet eller mervärdet i konstverket, blir varje forskning starkt begränsad. Det finns naturligtvis mervärde även i tex. reklam, men inte av samma (förutsatta) betydelse.

I traditionell konsthistoria finns egentligen inte kontexten eftersom man uppfattar konsten som existerande i sig. Den behöver ingen kontext, konstverket är tillgängligt genom upplevelse och upplevelsen är något som är ahistoriskt, dvs. konsten finns genom alla tider. Upplevelsen bekräftar konstverkets kvalitet och gör att det genom konsensus blir möjligt att skapa en kanon på en till synes objektiv grund. Tar man bort detta kraftigt vittrade fundament rasar det konsthistoriska materialet ner i konstvärlden och får sin konststatus genom den institutionella konstteoris premisser. Men det är högst väsentligt att notera att konstvärlden inte kan legitimera brister i den vetenskapliga akribin. En utnämning kan tex. inte överskrida sig själv, den stannar vid den punkt där den ägde rum. Konstvärlden är inte äldre än konstbegreppet, dvs. ca 200 år och kan därför inte åstadkomma att någon konst blir äldre än så. Komplikationerna är flera; institutionell konstteori fungerar på ett annat sätt i ett vetenskapligt sammanhang än i praktikens konstvärld.

Konstkontexterna måste neutraliseras för att begreppet **visuell kultur** skall kunna bli användbart. Man kan självfallet påvisa kontexter även inom andra visuella områden, men konstkontexten har en absolut särställning beroende på den betydelse som tillskrivs den (och som är aktivt verksam i praktiken). Man kan också förmoda att konsten kommer att bibehålla sin position i ämnet även i fortsättningen.